

МІЖНАРОДНА КООПЕРАТИВНА СПІВПРАЦЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ СЕКТОРАЛЬНОЇ ЕКОНОМІЧНОЇ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ В ЄС

Одним із важливих напрямів становлення економіки України є інтеграція у всесвітньогосподарські зв'язки. Розміщення України в центрі Європи на перетині різних цивілізацій обумовлює об'єктивну необхідність багатовекторності зовнішньоекономічної інтеграції. На тринадцятому році незалежності Українська Держава ще не досягла такого рівня соціально-економічного та політичного розвитку, аби проводити самостійну зовнішню політику чи вступити в будь-яке впливове у світових масштабах інтеграційне об'єднання як рівноправний член. В таких умовах Україні слід розвивати різновекторні інтеграційні зв'язки і використовувати всі можливості інтеграції з окремими країнами в окремих галузях.

Концептуальні засади багатовекторної інтеграції України знаходимо лише в працях О.Власюка, З.Варналя, А.Гальчинського, В.Гейця, А.Філіпенка. В зовнішньоекономічній політиці простежується емпіричний вибір цієї моделі. Але комплексних системних досліджень етно-історичних, соціально-психологічних засад вибору моделі інтеграції в поєднанні з внутріполітичними та економічними чинниками ми не зустрічаємо. Підходи до секторально-регіональної моделі зовнішньоекономічної інтеграції, окреслені А.Мокієм [1], зачіпають переважно регіональний аспект. З огляду на це, пропонується адаптація секторально-регіональної моделі для міжнародної інтеграції національної економіки України. Це потребує економічно обґрунтованого вибору географічних векторів участі в конкретних економічних утвореннях, раціональних форм співпраці з конкретними країнами в конкретних сферах.

Однією із потужних сфер інтеграції в світі є міжнародний кооперативний рух, який досліджується провідними економістами С.Адамкою, Р.Девісом, Д.Маврогіанісом, І.Фішером, І.Юхашем. Названі економісти, а також ряд інших науковців, які досліджують проблематику кооперативного руху, аргументовано доводять, що кооперативна співпраця – потужний напрямок міжнародної соціально-економічної інтеграції. В Україні питаннями кооперативного руху займаються С.Бабенко, В.Геєць, Я.Гончарук, А.Мокій, С.Семів.

Проте потенціал кооперативного сектора здебільшого розглядається у відриві від міжнародної економічної інтеграції. При цьому, недостатня увага надана дослідженням можливостей використання міжнародної кооперативної інтеграції як засобу підвищення національної конкурентоспроможності та забезпечення національної економічної безпеки у світогосподарських зв'язках. Саме цим і зумовлюється *актуальність* обраної нами теми дослідження.

Метою роботи є обґрунтування стратегії і тактики міжнародної економічної інтеграції України з допомогою кооперативного сектора в контексті сучасних тенденцій розвитку світової економіки.

Сформульовані теоретичні підходи та практичні рекомендації щодо реалізації інтеграційних процесів України та ЄС через кооперативний сектор можуть бути використані Укоопспількою при розробці стратегічних планів розвитку кооперації України.

Не заперечуючи переваг секторальної співпраці України з Російською Федерацією, країнами ЄЄП чи СНД, іншими інтеграційними об'єднаннями, наше подальше дослідження ми присвяtimo вивченню можливостей інтеграції України з країнами ЄС. Слід зазначити, що в Посланнях Президента України до Верховної Ради і 2002, і 2003 років ключовим пріоритетом розвитку Української держави визначено інтеграцію України в ЄС [2, 3]. Зокрема йдеться про “необхідність пошуку нової моделі співробітництва з розширеним Євросоюзом, реалізація якої, у свою чергу, залежатиме від економічних перетворень в Україні та переходу на інноваційний шлях розвитку” [3, С.177].

Проте, як зазначає О.Івченко, входження в ЄС кожного нового члена з постсоціалістичним мисленням, застарілими технологіями виробництва, фінансовими і економічними проблемами, із своєю дешевою робочою силою, та із власними амбіціями – це для Європи порушення усталеного укладу життя, перерозподіл капіталів і ринків праці та виробництва товарів і послуг [4, С.522]. Україна зі свого боку ще також не готова повністю

лібералізувати зовнішню торгівлю і відмовитись від протекціоністських заходів, залишивши напризволяще більшість галузей національної економіки, які самостійно не зможуть конкурувати з іноземними фірмами на внутрішньому ринку, не беручи до уваги зовнішні ринки.

Виникає, відповідно, запитання – а як за цей час подолати зростаючу прірву, яка віддаляє Україну від рівнів розвитку, прийнятних для Євросоюзу. Наша на це відповідь – використовувати вигоди від часткової інтеграції, тобто інтегруватися посекторально з певними країнами Євросоюзу (в яких присутній певний інтерес до співпраці з Україною), співпраця з якими стане вигідною для розвитку як конкретної галузі зокрема, так і економічного розвитку нашої країни загалом. Певною мірою така ідея є розвитком секторально-регіональної моделі економічної інтеграції [1].

Тим більше, що і в Стратегії економічного і соціального розвитку України на 2004-2015 роки [5, С.21], і в Посланні Президента до Верховної Ради 2003 року [3] йдеться про доцільність секторальної (галузевої) інтеграції. Хоча там йдеться про необхідність поглиблення інтеграційних процесів між Україною та ЄС в енергетичній сфері, співробітництво у розвитку транспортно-комунікаційних мереж, в інформаційній сфері та сфері високих технологій, ми вважаємо не менш привабливою для України співпрацю з ЄС в кооперативній галузі економіки.

Однією із сфер інтеграції в світі є міжнародний кооперативний рух. Кооперативні форми діяльності є невід'ємною частиною сучасного господарства більшості держав. В світі діє близько 1 млн. кооперативних організацій понад 120 видів, що об'єднують близько 760 млн. людей. Європейські кооперативи складають 40% загальної кількості кооперативів, членами яких є 140 млн. людей з 38 країн Європи [6, С.22].

У країнах з розвинутою економікою кооперативи різних видів і форм обслуговують приблизно 20% населення, в країнах з перехідною економікою – 39% [7, С.216]. В умовах глобалізації в переважній більшості європейських країн кооперативний сектор має важливе значення в національній економіці: ринкова частка сільськогосподарських кооперативів в Ірландії складає 100%, в Голландії 83%, в Фінляндії – 79%, в Італії – 55%; в третинному секторі кооперативи охоплюють 37% ринку банківських послуг у Франції, 35% в Фінляндії, 31% в Австрії, 21% в Німеччині; дистрибуторські та споживчі кооперативи займають 35,5% ринку в Фінляндії, 20% в Швеції. В Фінляндії кількість кооперативів щороку зростає на 12%, а в Данії середньорічний рівень зростання кооперативного обороту сягає 18%. Варто зазначити, що в Данії частка кооперації в національній економіці за обсягами обороту складає майже 10%, при тому, що кооперативні підприємства мають менше 2% всієї сукупності підприємств, і в них зайнято лише 3% працездатного населення країни. За статистикою, кожен п'ятий німець, або кожен третій, зайнятий у виробництві, й кожне друге підприємство є членами кооперативу. 85% усіх комерсантів, 60% усіх виробників належать до кооператорів [8, С.6].

Дослідження дозволяють виявити такі особливості західноєвропейського кооперативного сектора: 1) великі обсяги операцій (від 3,6 в Португалії до 23,7 млрд. євро в Данії річного обігу в окремих країнах); 2) високий рівень конкурентоспроможності, що досягається від ефекту масштабу та концентрації господарської діяльності; 3) державне стимулювання різних видів кооперації; 4) диверсифікація і індустріалізація діяльності традиційно найбільш розповсюджених сільськогосподарських кооперативів; 5) зростання потужності діяльності кооперативів третинного сектора (банківські, страхові, споживчі кооперативи, спілки роздрібних торговців та кредитні спілки) та обслуговуючих кооперативів, особливо в галузі туризму; 6) високий рівень інтеграції кооперативів з різних галузей діяльності; 7) диверсифікація діяльності кооперативів шляхом комбінування функцій виробництва, матеріально-технічного постачання, маркетингу та сервісу; 8) в багатьох країнах ЄС розвиток кооперативного підприємництва забезпечується інноваційними заходами; 9) міжнародна інтеграція кооперативів: наприклад, об'єднання кооперативних союзів Данії, Норвегії та Швеції *Coop Norden* є найбільшим торговельним підприємством Скандинавії [9].

Незважаючи на кризові тенденції, що мали місце в кооперативних системах країн Центральної та Східної Європи (ЦСЄ) у зв'язку з трансформаційними політико-економічними процесами, кооперативний рух все ж залишається досить поширеним, про що свідчить значна кількість кооператорів: в 2003 році в Румунії було зайнято в кооперації майже 23% населення, в Латвії, Молдові, Словенії, Словаччині, Чехії 11-14%. В Угорщині споживчі кооперативи

контролюють понад третину національної торгівлі і громадського харчування, а 17% сукупних депозитів акумулюють ощадні кооперативи [10]. Кооперативні банки Польщі є монополістами у сфері обслуговування фермерів [11]. В Естонії промисловий сектор, яким володіє Кооперативна спілка, є найбільшим в країні, і єдиним, який володіє операційною інфраструктурою для гуртових закупівель та зберігання товарів. В Литві кооперативний сектор є найбільш потужним: охоплюючи понад 40% національного споживчого ринку, він є найбільшою підприємницькою структурою в країні, в сільській місцевості заклади системи кооперації є абсолютними монополістами. За допомогою МКА Словацькій кооперативній спілці вдалося популяризувати кооперативну ідею серед громадськості і отримати державну підтримку у формі сприятливого законодавства, державних субсидій та податкових пільг для кооперативів. Таким чином, сьогодні члени Спілки сільськогосподарських кооперативів займають понад 70% аграрного ринку, товарообіг споживчих кооперативів складає майже 15% національного товарообігу, виробничі кооперативи виробляють 4% товарів, вироблених в країні [12].

Дослідження тенденцій розвитку кооперативного сектора в країнах Європи з перехідною економікою виявило такі особливості цього процесу: 1) держава сприяє кооперативній діяльності, усвідомлюючи значення кооперативів як для розвитку національної економіки в перехідний період, так і для інтеграції національних економік у світове господарство; 2) кооперативні організації з розвинених європейських країн підтримують трансформаційні процеси в кооперативах ЦСЄ з метою їх пристосування до вимог глобалізованого світового господарства такі програми, як PHARE, TACIS, ISPA, SAPARD, TAIX; 3) кооперативи ЦСЄ, застосовуючи позитивний досвід кооперативів країн з розвинутою економікою і використовуючи прогресивні інноваційні методи і форми діяльності, підвищують свою конкурентоспроможність на національному і світовому ринках.

Таким чином, всупереч поглядам, що розглядали кооперацію як релікт комунізму, вона витримала випробування, й хоча виявилась ослабленою, проте поступово відроджується у містах і селах, знову стає вагомою соціально-економічною силою в перехідних економіках країн Центральної та Східної Європи.

Світовий досвід діяльності кооперативного сектора економіки доводить важливу роль кооперативів у розвитку економіки, особливо під час трансформаційних процесів. Можливість економічної інтеграції України в ЄС з допомогою кооперативного сектора обумовлюється такими перевагами цього сектора української економіки: 1) організаційна єдність системи і спільність економічних інтересів кооперативів, що дозволяє знизити підприємницький ризик; 2) законодавча база і підтримка державних та місцевих органів влади; 3) значний сегмент внутрішнього ринку (споживча кооперація об'єднує понад 918 тис. членів пайовиків і забезпечує трудову зайнятість 123,2 тис.чол.; потужний економічний потенціал – близько 20 тис. торговельних об'єктів, 1409 виробничих підприємств, 6,8 тис. закладів громадського харчування, 340 заготівельно-збутових підприємств, 3144 об'єкти з надання побутових послуг та інших об'єктів); 4) гарантований ринок збуту продукції за рахунок реалізації товарів своїм членам; 5) гарантований ринок сільськогосподарських продуктів у пайовиків та населення, що обслуговується системою; 6) гарантований ринок кредитів за рахунок використання позичкових коштів пайовиків; 7) традиційні зв'язки з місцевими виробниками, постачальниками сировини, матеріалів, населенням; 8) наявність власної розвинутої інфраструктури, в тому числі матеріально-технічної бази, що створювалась протягом десятиліть; 9) гнучкість реакції на ринкові зміни за рахунок наявності малих та середніх підприємств; 10) диференційованість підприємств за масштабами діяльності відповідно до особливостей сільського населення, що особливо важливо для регіонів з екстремальними умовами проживання; 11) багатогалузевий характер діяльності, що дозволяє створити інтегроване господарство; 12) високий кадровий потенціал, що відновлюється у власній системі освіти; 13) прозорість обліку та звітності; 14) кооперативні принципи і цінності, моральні цінності в бізнесі, які формують привабливий імідж кооперації; 15) для кооперативів головним є не вигода, а потреби її членів; 16) кооперативи забезпечують зайнятість на місцях, знижують міграцію та концентрацію капіталу через забезпечення необхідної освіти членам кооперативу і підвищують професійний рівень місцевих менеджерів, а також сприяють місцевому реінвестуванню; 17) інтереси споживчої кооперації і держави в економічній галузі

проявляються в організації товарообміну між містом і селом, формуванні багатуукладної виробничої інфраструктури в селі, реалізації доходів сільського населення, розвитку економічних зв'язків на товарних ринках як в межах країни, так і за її межами.

Зовнішньоекономічна діяльність споживчої кооперації України повинна стати реальною і значною складовою її господарської діяльності, головними чином через зовнішньоторговельну діяльність, міжнародне інвестиційне співробітництво, міжнародну виробничу кооперацію, міжнародне науково-технічне співробітництво та обмін досвідом, валютно-фінансові операції, кредитні операції.

Діяльність кооперативних організацій Австрії і, зокрема, Австрійського кооперативного Союзу ім. Шульце-Делітцша, відіграли вагомую роль в процесі трансформації та розвитку кооперативних систем в країнах Центральної та Східної Європи. Зокрема це стосується співпраці у сфері фінансування виробничої і ремісничої сфер (особливо створення пекарень та кондитерських підприємств, діяльності підприємств з виробництва будівельних матеріалів), будівництва об'єктів готельного бізнесу, надання лізингових та консалтингових послуг, трансформації кооперативних банківських систем Чехії, Словаччини, Угорщини, Польщі та Словенії і сприяння їх вступу в Міжнародне об'єднання народних банків (СІСР). Тому в сучасних умовах розвитку системи споживчої кооперації України доцільною видається інтеграція українських кооперативних підприємств з кооперативними союзами країн-нових членів ЄС, а також Австрійської Республіки (головним чином, з метою запозичення позитивного досвіду міжнародної інтеграції в умовах трансформаційних процесів).

Пріоритетним напрямом зовнішньоекономічної політики в країнах ЄС повинен стати пошук джерел іноземних інвестицій і потенційних партнерів для створення спільних підприємств, які будуть використовуватись для прощтовхування товарів на зовнішні ринки та обміну прогресивним досвідом ведення кооперативного господарювання.

Акцент міжнародної співпраці ми пропонуємо зробити на розвитку кооперативних галузей третинного сектора, тобто на розвитку міжнародного туризму, фінансових інституцій, консалтингових організацій, а також лізингових та франчайзингових операцій в системі споживчої кооперації України. Поряд з тим пропонуємо також залучити зарубіжні інвестиції та досвід у розвиток традиційних галузей споживчої кооперації: торгівлі, заготівель, виробництва та громадського харчування.

На нашу думку, розвитку туристичної галузі в Україні, а особливо зеленому туризму та агротуризму, здатна посприяти система споживчої кооперації. Адже саме споживчі товариства можуть стати осередками розвитку туризму на місцях як самостійно, так і у співпраці з іноземними кооперативними організаціями. Більше того, як член Міжнародного кооперативного альянсу (МКА) Центральна спілка споживчих товариств України (або окремі її спеціалізовані туристичні організації) може стати членом структурного підрозділу МКА Міжнародної асоціації туристичних кооперативів (ТІСА) і розвивати туристичну галузь за сприяння цієї міжнародної організації.

Співпраця банківського сектора системи української споживчої кооперації з кооперативними банками Австрії може сприяти значному розвитку українських банків та їх швидкій інтеграції в європейський фінансовий простір. Своєю участю в міжнародному об'єднанні Народних банків австрійська спілка Народних Банків забезпечує членство у потужній європейській фінансовій групі СІСР (Confederation Internationale du Credit Populaire). Участь в такому європейському об'єднанні надасть фінансово-кредитним установам споживчої кооперації України (банку "Укоопспілка") такі можливості: координації розвитку міжнародного економічного співробітництва між кооперативними організаціями; покращення системи розрахунків при здійсненні зовнішньоторговельних операцій між кооперативами; вступу до єдиного європейського кооперативного банківського інституту; інтенсивного обміну знаннями і досвідом з питань зовнішньоекономічної діяльності, банківської справи, менеджменту; сприяння реорганізації і розвитку кооперативної банківської і кредитної системи; сприяння відкриттю представництв споживчої кооперації України за кордоном.

Завдяки Лізинг-вест Австрійська група Народних банків має можливість запропонувати своїм клієнтам суттєві переваги лізингового фінансування. Лізинг-вест входить до Спілки європейських лізингових підприємств. Тому ми рекомендуємо Укоопспілці укласти угоду з

Лізинг-вест про лізинг виробничого обладнання з метою прискорення процесу модернізації виробничого сектора споживчої кооперації України.

В Братиславі спільне австро-словацьке підприємство *Koop-Konsult-Internationale* надає консалтингові послуги словацьким кооперативам, особливо щодо трансформації кооперативів в ринкових умовах. Результати успішної діяльності цього підприємства свідчать на користь створення такого підприємства і в Україні. До реалізації такого проекту слід залучити австрійську сторону, а також використати досвід словацького *Koop-Konsult-Internationale*. Така спільна україно-австрійсько-словацька консалтингова організація зможе виконувати функції: розповсюдження серед українських споживчих товариств досвіду діяльності кооперативів європейських країн з розвинутою економікою; розповсюдження інформації про тенденції трансформаційних процесів в кооперативних організаціях країн з перехідною економікою; розробка проектів співпраці підприємств системи споживчої кооперації України та зарубіжних кооперативів; надання послуг щодо аналізу бізнес-планів, інвестиційних проектів на доцільність їх впровадження; організація семінарів, конференцій з проблем адаптації підприємств кооперативного сектора економіки до умов ринкового середовища; проведення спільних тренінгів для кооперативів з України та з інших європейських країн; надання послуг внутрішнього аудиту діяльності кооперативних організацій; надання юридичних послуг для споживчих товариств та їх спілок.

В галузі торгівлі нам видається доцільною співпраця українського кооперативного сектора з кооперативною системою Австрійської Республіки. Свого часу австрійський кооперативний концерн *Konsum*, уклавши угоду про співпрацю з швейцарською кооперативною спілкою *Migros*, зміг вдосконалити організацію своєї діяльності і значно збільшити свою частку як на національному ринку, так і в зовнішньоекономічній діяльності Австрійської Республіки. Для системи споживчої кооперації України ми пропонуємо використати досвід міжнародної інтеграції австрійської кооперації і організувати спільні україно-австрійські підприємства, які займатимуться закупівлями, маркетингом, гуртовою та роздрібною торгівлею, зберіганням, фасуванням та пакуванням, логістикою, організацією зовнішньоторговельної діяльності. Завдяки такій співпраці з одним з найкращих роздрібних торговельних підприємств Європи, як австрійський кооперативний концерн *Konsum*, для системи споживчої кооперації України створяться необхідні передумови для того, щоб, використовуючи ноу-хау успішного партнера, збільшити обсяги операцій на внутрішньому і зовнішньому ринках.

Австрійський кооперативний Союз ім.Шульце-Делітца відіграв вагомий роль в процесі трансформації та розвитку хлібопекарських та кондитерських кооперативних підприємств Чехії, Словаччини, Угорщини, Словенії. На сучасному етапі розвитку хлібопекарська та кондитерська галузь споживчої кооперації України є основними виробничими підприємствами системи, проте потребують значних капіталовкладень та запровадження інноваційних підходів в організації їх діяльності. Досвід та інвестиції європейських кооперативів дозволять модернізувати хлібопекарську та кондитерську галузь споживчої кооперації України, знизити виробничі витрати та мінімізувати собівартість виробленої продукції, а також налагодити виробництво високоякісних хлібобулочних, макаронних та кондитерських виробів.

Співпраця українських споживчих товариств з Австрійським кооперативним Союзом може відбуватися і у формі франчайзингу. Австрійські кооперативи, що займаються виробництвом високоякісної продукції за сучасними технологіями, могли б передати (продати) кооперативним виробникам права виробництва такої продукції в Україні, одночасно передаючи досвід організації виробництва та реалізації, а також належного менеджменту та маркетингу.

Через інтеграційні зв'язки кооперативних систем України та країн ЄС можна досягти таких позитивних ефектів, як: 1) розширення торгівлі між країнами, що вступають в інтеграційні зв'язки; 2) зростання продуктивності українського кооперативного сектора; 3) збільшення зарубіжних інвестицій, трансфер технологій, ноу-хау; 4) розвиток багатопланової співпраці країн, що інтегруються, в різних сферах життєдіяльності; 5) посилення національної конкурентоспроможності, можливість спільно з зарубіжними партнерами протистояти викликам глобалізації.

Дослідження результатів міжнародної кооперативної інтеграції країн ЄС свідчать, що така модель інтеграції є достатньо адаптивною і для економіки України. Запозичення

зарубіжного досвіду розвитку кооперативної системи та міжнародна кооперація дозволять не лише інтенсифікувати розвиток кооперативного сектора української економіки, а й модернізувати і оптимізувати всю національну економіку, сприятимуть максимізації отриманих переваг від її участі у міжнародному поділі праці.

Цими позитивними ефектами інтеграції доводиться доцільність економічної інтеграції України та Європейського Союзу з допомогою кооперативного сектора, що ми і мали на меті довести в нашому дослідженні.

Список використаних джерел:

1. Мокій А. Регіонально-секторальна модель зовнішньоекономічної інтеграції: передумови і стратегія реалізації. – Львів: Коопосвіта, 1999. – 346 с.
2. Послання Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2001-2011 роки”, 2001.
3. Послання Президента України до Верховної Ради України “Про внутрішнє і зовнішнє становище України у 2003 році”. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2004. – 472 с.
4. Івченко О.Г. Україна в системі міжнародних відносин: історична ретроспектива та сучасний стан. – К.: РІЦ УАННП, 1997. – 688 с.
5. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015 роки) “Шляхом Європейкої інтеграції” / Авт. кол.: А.С.Гальчинський, В.М.Геєць та ін.; Національний інститут стратегічних досліджень, Інститут економічного прогнозування НАН України, Міністерство економіки та з питань європейської інтеграції України. – К.: ІВЦ Держкомстату України, 2004. – 416 с.
6. Successful Cooperative Development Models in East & Central Europe. Report of the COPAC Open Forum. 26-27 October 1999, Berlin.
7. Рехлецький Є.А. Про становлення та розвиток загальної теорії перехідних кооперативних систем // Вісник ЛКА. Випуск 7. Серія економічна. – Львів, 2000. – С. 216-218.
8. Мюнкнер Г. Кооперативи в Німеччині: сьогоднішня ситуація і перспективи // Вісті. – 2001. - №27. – С. 6.
9. About Coop Norden (www.fdb.dk, www.coop.dk, www.coopnorden.org).
10. Juhasz J. Future Options for Hungarian Co-operatives. Co-operatives in Eastern and Central Europe, ICA Studies and Reports. (www.wisc.edu/uwcc/icic/orgs/ica/mem/country/hungary.html).
11. The Co-operative Reform Process in Poland (www.wisc.edu/uwcc/icic/orgs/ica/pubs/studies/Poland2).
12. Adamca S. Co-operatives in the Slovak Republic (www.wisc.edu/uwcc/icic/orgs/ica/pubs/review/vol-87-2/slovak.html).

Резюме

У статті обґрунтовується доцільність економічної інтеграції України в ЄС за допомогою кооперативного сектора та пропонуються окремі напрямки співпраці системи споживчої кооперації України з кооперативними організаціями країн ЄС.

Резюме

В статье обосновывается целесообразность экономической интеграции Украины в ЕС при помощи кооперативного сектора и предлагаются отдельные направления сотрудничества системы потребительской кооперации Украины с кооперативными организациями стран ЕС.

Resume

In the article the substantiation of economic integration of Ukraine into EU through co-operative sector is proved and some directions of collaboration between the Ukrainian consumer co-operation and EU co-operative organizations are developed.